

Genieten van genoeg met oog voor al wat leeft

Zondag 30 maart 2025

De Wijnstok Dordrecht-Dubbeldam

Lezen: Jesaja 58:5-10/Psalm 24-1-6/Matteüs 6:16-18

Inleiding op de dienst aan het begin:

Vandaag is het de vierde zondag van de veertigdagentijd. De kleur is paars, dat is de kleur van bezinning en inkeer. Vanouds was deze veertigdagen tijd in de kerk een periode van vasten, van soberheid, voorafgegaan door een uitbundig feest, te weten carnaval. Vasten wil zeggen: je onthoudt je van meer dan het noodzakelijke om je te concentreren op het wezenlijke. En dat wat je daardoor dan materiëel, financieel ovehoudt, geef je weg aan die mensen en doelen die het hard nodig hebben. Zo gaat ook trouwens in de islamitische vasten van de Ramadan, die dit jaar precies vandaag wordt afgesloten.

Echter, in de kerk van de reformatie, bij de protestanten dus, werd het vasten afgeschaft, omdat het te veel in de sfeer van het doen van goede werken terecht was gekomen, alsof je door serieus daarmee bezig te zijn extra punten kon verdienen voor je entree bij de hemelpoort. En had Jezus zelf ook niet enkele kritische noten gekraakt bij het Farizeese vasten van zijn tijd?

Ondertussen is er in onze westerse welvarende cultuur alle reden voor om regelmatig eens goed stil te staan bij onze levensstijl en manier waarop daarin wordt voorzien, en wel vanwege de effecten daarvan. En dan gaat het niet maar om de notoire bendemakers, die je zou kunnen aanwijzen, maar om op de optelsom van wat wij allemaal samen in het rijkere deel van de wereld maken, gebruiken en opstoken. Het lijkt er op dat de aarde waarop wij gezamenlijk leven, die toch Gods wereld is, we begonnen niet voor niets met het zingen van Psalm 8, dat die aarde dat niet meer kan dragen, en dat de eersten die daar de negatieve gevolgen van ondervinden, niet

zozeer wij zijn, maar wel kwetsbare volken en landen en verder de niet-menselijke natuur.

Ik sprak pas een Kameroenese collega van één van mijn dochters, die met pensioen ging en terugkeert naar Kameroen, omdat hij daar nog wil bijdragen aan vernieuwing en verbetering van de waterhuishouding. Waarom: omdat door de langzame maar gestage wijziging in de klimaatomstandigheden voor heel grote gebieden daar het verschil een zaak van leven en dood uitmaakt, dat de neerslagpatronen zo wijzigen en de temperaturen ook voor een tropisch land te lang onhoudbaar worden, dat grote delen van het land in gebruik voor voedselproductie aan het verwoestijnen zijn.

En ja, wat zet ik er dan tegenover, als hij vraagt naar het effect bij ons? Zeker: zomers zijn er meer airco's nodig, vinden we, en nog wat zaken waardoor we wat problemen met de stroom hebben, en schaatsplezier op natuurijs, ach ja, dat wordt iets van ons erfgoed hè, iets voor in de lokale natuur-historische musea, en de waterberging langs de rivieren zal voor hogere pieken verder moeten worden aangepast en op de langere termijn zullen we vast nog wel wat moeten met een betekenisvolle zeespiegelstijging (wij zijn in ieder geval al vast naar Ede verhuisd en wonen nu plus 20 meter), maar verder?

Is dit nu iets voor in de kerk? Ik denk niet al de praktische kwesties, maar wel de onderliggende vraag: hoe gaan we nu om met het door God gegevene in ons leven? En wat is dan een beter moment dan een zondag in de veertigdagentijd om daar eens bij stil gezet te worden? Hoe kun je samen genieten van genoeg, zodat ook anderen in welzijn kunnen leven, groeien en bloeien.

We hebben verschillende liederen en bijbelgedeelten bij elkaar gezet, samen met jullie werkgroep 'groene kerk', liederen die ons in de dienst gaan begeleiden. Qua liederen, niet allemaal bekend, maar wel mooi en sprekend, zeker als het ons lukt er

in te komen. En een paar mensen van de gemeente hebben ook voorgeoefend, dus die moeten ons, samen met de organist, mee kunnen nemen. Maar wees gerust: het slotlied is een bekende (Gezang 978).

Preek:

Geliefde gemeente,

Wat zal ik vandaag tegen jullie zeggen? Wat moet ik vandaag tegen jullie zeggen? Hoe horen we vandaag woorden van de Heer in deze kerk, als het gaat om natuur en milieu en om de vastentijd? Want met minder kunnen we niet toe. Leuk hoor, de mening of de inzichten van de dominee, of van wie dan ook. Maar daar kan het in de kerk natuurlijk niet om gaan. Maar wel: wat zou God ons met het liturgieprogramma van vandaag duidelijk willen maken?

Ik begin toch maar bij de milieu-problematiek. En ik weet: allerlei termen zijn soms ook weer wat gedateerd of bij de fijnproevers van mitsen en maren voorzien, maar ik ga daar even niet al te zeer aan mee doen. Zo zou je het woord 'milieu' kunnen zien als een zogeheten antropocentrische term. Dat komen we nog wel meer tegen: het verwijt van antropocentrisme: dat wil zeggen, dat in alles toch wordt uitgegaan van de mens als het centrum. Antropos is mens. Dus antropocentrisch is mens-centrisch. Immers het woord 'milieu' betekent: omgeving. Het is onze omgeving, vanuit ons perspectief gezien. En in het begin was de milieuvervuiling dan ook vooral viezigheid voor ons: smog in de steden, giftige rivieren, verontreiniging in het drinkwater en dergelijke, en dat moest aangepakt worden, ja vanwege de mens en diens gezondheid.

Het verwijt was al gauw: heel het denken over de natuur, de flora en fauna, in de westerse, christelijke wereld was en is antropocentrisch. En het appèl was: hou daar mee op, want de niet-menselijke natuur heeft waarde op zichzelf, heeft een eigen, intrinsieke waarde die gehonoreerd moet worden. Het is niet alleen maar materiaal voor de mens, of ten dienste van de mens. Wij zijn zelf als mens onderdeel van die natuur en moeten ons er niet boven verheffen. En dat dat wel is gebeurd, is eigenlijk de schuld van het christendom of beter: van de bijbelse traditie. Want die heeft de natuur ontheilgd, onttoverd, en die heeft de mens bestempeld tot kroon op de schepping, zoals dat werd genoemd, met als opdracht te heersen over al wat leeft en de aarde open te leggen, te ontplooiën, zich te vermenigvuldigen en de menselijke cultuur tot ontwikkeling te brengen. En dat is met name in het christelijke Europa en Amerika tot ontplooiing gekomen, zij het op een gegeven moment totaal losgezongen van geloof en kerk: maar niks was meer heilig, om het niet te mogen onderzoeken, of te mogen gebruiken. En: *the sky was the limit*, de technische toepassingen van alles wat werd ontdekt, maakten het mogelijk een giga ontwikkeling van productie op gang te brengen, mobiliteit, communicatie, noem maar op. Vanaf het eind van de 18^e eeuw kwam dat in een stroomversnelling en nu, aan het begin van de 21^e eeuw dreigt het totale effect - van wat er in de rijke en ontwikkelde wereld allemaal wordt opgemaakt - het dreigt de planeet boven het hoofd te groeien.

Nou ja, nu kun je wel aanwijzen, dat het dus in die westerse, mede door het christendom gestempelde, cultuur zo gegaan is, maar komt het dan ook door de bijbelse traditie? Sommigen zeggen: ja, zeker, want door het onderscheid van Schepper en schepping, het tegenover elkaar plaatsen van het goddelijke en het natuurlijke of het materiële, is het laatste dus ontgoddelijkt, dus dat is niet meer heilig, niet meer onaanraakbaar en dus

verworden tot materiaal voor de mensheid. Met de suggestie dat de mens er dan ook mee mag doen wat die wil.

Sommigen zeggen dan ook: we moeten weer terug naar een heilige natuur, of naar een verwevenheid van het goddelijke met de natuur of met de materie. Want anders blijven we die niet-menselijke natuur exploiteren of belasten, in bio-industrie en veel te intensieve landbouw bijvoorbeeld, en hebben dieren geen echte rechten, en is de aarde voor uitmergeling vogelvrij. Deze manier van denken verbindt zich nogal eens met een vorm van vrouwelijke spiritualiteit en theologie: want die Tegenover God: was dat ook niet eigenlijk een overheersende mannelijke Godheid, terwijl inderdaad de natuurlijke goddelijkheid: heette die niet voor niks Moeder Aarde: mater-ia (daar zit het woord 'mater', moeder in), of Gaia, levenbrengster.

Nu kunnen we daar nog heel veel over zeggen: hoe dat zit met juist die vruchtbaarheidsreligies in de bijbel, van de Baals en Astartes en van de Diana's van Efeze met haar twintig moederlijke borsten, en hoe dat zit met afgoderij, tegenover: JHWH – de God van de profeten en de God en Vader van Jezus Christus. Maar dat gaan we niet allemaal doen vandaag. Ik zou wel zeggen: christenen gaan niet per se terug naar de heilige natuur van Karin Armstrong, of worden bij voorkeur geen pantheïstische eco-feministen. Er is wel degelijk, denk ik, een cultuuropdracht en een vrijheid tot wetenschap van Godswege aan de mensen geschonken. In die zin is de natuur niet heilig. Maar: dat wil niet zeggen, dat daarmee er een vrijbrief is gegeven om als mensheid maar te doen en te laten met het leven, en met de aarde en met de kosmos, voor zover die in ons bereik ligt, wat we maar zouden willen. Die vertaling 'heersen' uit Genesis 1:26-28 en Psalm 8:7 heeft veel misverstand opgeleverd: "En God zeide, laat ons mensen maken naar ons beeld, als onze gelijkenis, opdat zij heersen

over de vissen van de zee, over het gevolgde van de hemel en over het vee, over de dieren, en over de gehele aarde. Of even verder: God zei: gaat heen en vermenigvuldigt u, vervul de aarde en ondewerpt haar etc. Als je dat weghaalt uit het geheel van de oerverhalen, en niet verbindt met bijvoorbeeld de opdracht aan de mens en zijn vrouw om de tuin van Eden 'te bewerken en te bewaren' (Gen 2:15). Dan gaat er iets niet goed. Want dan wordt 'heersen' domineren, in plaats van een vorm van beheren, van zorgvuldig aanwenden, van rentmeesterschap.

Ja, wij eerbiedigen de natuur en al wat leeft, want God heeft – zo vertelt het verhaal van de regenboog bij de geschiedenis van Noach en de ark, God heeft een verbond met al wat leeft. Maar wij eerbiedigen dat niet omdat het AI in zichzelf onaanraakbaar is, maar omdat het AI van God is en niet van ons. Natuurlijk: God heeft de mens een bijzondere plek gegeven op de aarde. Doe nou niet net alsof we gewoon ook maar één van de diersoorten zijn, die toevallig zich een beetje verder ontwikkeld hebben dan de rest. Dus ja: Psalm 8: als ik het heelal bekijk, alles wat U, God, hebt gecreëerd, wat is de mens dan, zeker de enkeling, dat Ge die aandacht geeft? En U heeft haar/hem nog wel een hoge plaats toebedeeld. Maar dat blijft staan in het verband van Psalm 24, die werd voorgelezen, namelijk: de aarde en haar volheid zijn van de HEER, de wereld en die daarop wonen. En het is dus niet van ons, en het is zeker niet van een klein deel van ons, maar het is van de HEER en dus van ons allen samen, inclusief al het leven dat God er heeft gegeven. En ja: de mens heeft een hoge positie. Maar dat betekent niet: de vrijheid om maar te doen wat jou het makkelijkst, het lekkerst, of het comfortabelst uitkomt. Het betekent juist een grote verantwoordelijkheid om er voor te zorgen, dat alle positieve levensvormen op die aarde, voorzover het van jou afhangt, kunnen groeien en bloeien.

En wie is dan degene, Psalm 24, die de berg des Heren mag beklimmen, die met een rein geweten God, ook de Schepper-God van dit Al, kan ontnoeten? Dat is hij of zij die een goed rentmeester van de velerlei genade van God is geweest, die zo met het door God gegevene is omgegaan, dat het goed beheerd werd, en er niet slechts eenzijdige winsten uit zijn geperst, de hoogste wolkenkrabbers, de machtigste raketten, of de grootste cruiseshepen.

En daarmee komen we bij onze levensstijl en bij ons systeem van productie en consumptie en dus ook bij het vasten. Hoe kun je samen genieten van genoeg met het oog op al wat leeft? Wetend dat wat wij gemiddeld in het westen veel opmaken. Die term 'westen' gebruik ik nu maar even, ook al zijn er economisch opkomende landen als India, China die ook al een behoorlijk beslag leggen op de beschikbare milieuruimte, het haalt het nog niet bij wat wij in Europa en zeker de Amerikanen presteren op dat terrein, zeker niet per hoofd van de bevolking.

En we weten, dat deze gemiddelde ecologische footprint van ons echt niet kan binnen de grenzen van de planeet, nu al niet, laat staan als er nog zo'n 5 miljard mensen aan toe zouden moeten komen. Dus als je er vanuit gaat dat je nog tijden verder zou moeten met elkaar op deze éne aarde, dan wordt het inschikken en verdelen geblazen, of een verdere poging tot segregatie, apartheid: sommige delen afgeschermd van anderen: de gezonde, ruimere, welvarende delen van de benauwde, ongezonde, straatrame delen. Zoals we het nu al min of meer doen, maar dan met nog meer fortificaties, tegen nog meer gelukzoekers, die maar weg proberen te komen uit de ellende op zoek gezondere, ruimere en welvarendere oorden. Geef ze eens ongelijk.

Maar dan kom je als chirsten dus in aanraking met de bijbel. Met het profetische woord van Jesaja over het vasten

bijvoorbeeld: God zegt: als jij dat vasten doet, die inkeertijd, als een godsdienstige plicht voor Mij, om Mij er mee te plezieren, of om te laten zien hoe *dedicated* je bent, stop er maar mee. Want waar je Mij echt een plezier mee doet is, dat je zoveel mogelijk van de onderdrukte mensen, van de armen in jullie wereld, dat je zoveel mogelijk van de uitgebuite en uitgemergelde natuur gaat laten meegenieten van jullie mogelijkheden. Dat je dus ze meeneemt in een gezamenlijke vooruitgang en dat je dus gaat delen en samen je heroriënteren wat op een andere manier een goed leven kan zijn, dan al consumerend en verbruikend. Precies ook wat de apostel Jacobus in het Nieuwe Testament bepleit. Je weet wel, die apostel, broer van Jezus, van het zonder werken is je geloof een dood geloof.

Dit is het vasten dat Ik verkies, zo spreekt de HEER: dat jullie te eten geven, leefruimte, adem, vrijheid, aan alles en ieder die dat behoeven. Natuurlijk, dat je samen verder gaat komen, daar is niks mis mee, maar niet meer zomaar 'ten koste van'. Denk daar nu steeds eens bij na: wat ik eet, wat ik koop, wat ik doe, wat ik onderneem: wat is het mij eigenlijk waard, maar ook: ten koste van wat en wie gaat dat eigenlijk? Alleen maar zeggen: nou ja, ik heb het toch met eerlijk verdiend geld betaald, volstaat niet, want in die prijs van het geld zit lang niet alles wat je toch moet bedenken, als je de vraag stelt: ten koste waarvan, ga ik dit nu op mijn bord laten leggen, of aantrekken, of aanschaffen, of laten bouwen of laten maken etc.

Vasten is een oefening in soberheid, een oefening in loslaten, in concentratie op de ware vrede in je leven. Hangt die af van wat je hebt, en wat je je kunt permitteren, of is je identiteit gegrond in je relatie met God, met Christus? Ook de vraag: ja maar moeten we er ons als christenen dan zo druk over maken? God houdt toch de wereld wel in zijn hand, en als Jezus spoedig terug komt, wat zullen we ons dan nog druk maken over een half graadje extra opwarming? Nou ja, alletwee

relevante gezichtspunten, gezien vanuit de christelijke traditie, behalve de stiekem er aan verbonden gevolgtrekkingen. Het is echt niet zo, dat God ons leven wel terecht laat komen, als wij zelf er willens en wetens een puinhoop van maken en dat ook nog afzegenen met allerlei redeneringen. En wat die wederkomst betreft: zolang die er niet is, hebben wij de verantwoordelijkheid waartoe God ons roept, om te bewerken en te bewaren. Luther zei eens: ook als morgen de Here Jezus terugkomt (hetgeen we niet kunnen weten), dan is het nog vandaag mijn taak een appelboom te planten, als dat het plan was. Maar wij weten het niet. En we kunnen en mogen er niet op die manier een voorschot op nemen, om vervolgens met de armen over elkaar in een relatief rustig en beschermd landje het allemaal maar eens te gaan zitten aanzien.

Nog één ding, klein dingetje: Jezus hekelte het Farizeese vasten. Hij zegt: doe dat maar voor God en in je binnenkamer, en niet om de mensen te laten zien hoe vroom jij bent. Toegepast op vandaag: er is ook een farizees ecologisme: vooral laten zien hoe duurzaam jij wel niet leeft en daarmee neem je gauw impliciet of expliciet anderen de maat. Doe dat niet. Zeker, spreek er over met elkaar van tijd tot tijd, help elkaar, bevraag elkaar, leef je eigen leven, neem je eigen verantwoordelijkheid als mens en als christen, vertel gerust wat je beweegt en wat je zorgen baart, als er ook naar gevraagd wordt, schudt mensen wakker, als het nodig is, met welke actie of wat dan ook, maar wordt niet moralistisch, neerbuigend of op een nieuwe manier ecologisch arrogant. Niet iedereen kan zomaar op dezelfde manier mee.

Zij leggen jullie zware lasten op, zegt Jezus van de Farizeen uit zijn tijd, die ze vervolgens zelf niet eens op zich nemen. Kom tot Mij allen die vermoeid en belast zijt, en ik zal jullie rust geven. Hoe? Door andere dingen belangrijker te maken voor je geluk en je zaligheid dan de Farizeeën doen. En daar ga je echt

niet minder verantwoordelijk of toegewijd van leven, integendeel, maar daardoor wordt het wel lichter en vriendelijker. En uiteindelijk geldt: de Heer houdt de wereld in zijn hand, en Christus regeert en zijn Koninkrijk komt, wat er ook gebeurt.

Lof zij U Christus

Amen

- Lied: 'Brenge ons in evenwicht' (*Heer, U bracht de aarde in balans*) (Schrijvers voor gerechtigheid)